

İMPARATOR KONSTANTİNOS VII. PORPHYROGENNETOS'UN DE ADMINISTRANDO İMPERİO ADLI ESERİNİN TÜRK TARİHİ İÇİN ÖNEMİ*

Dr. Öğr. Üyesi Ali AHMETBEYOĞLU**

Öz

Bizans İmparatoru Konstantinos VII. Prophyrogennetos'a ait olan De Administrando Imperio (İmparatorluk İdaresi Hakkında) adlı eser, Bizans'ın harici siyaseti ile yabancı ülkeler ve milletler hakkında bilgi veren son derece mühim bir kaynaktır. Konstantinos, siyaset ve jeopolitik bir kitap olan De Administrando Imperio'yu kendisinden sonra İmparator olan oğlu II. Romanos'a hitaben, devlet idaresinde rehberlik etmesi için halk Grekçesi ile yazmıştır. Özellikle Bizans İmparatorluğu'nun komşularını tanıtarak, temelinde devrinin önemli bir gücü ve kendileri için tehdit unsuru olan Peçenekleri koyarak nasıl bir dış siyaset izlemesi gerektiğine dair pratik bilgiler vermiştir. Eserin 949-952 yılları arasında yazıldığı ve malzemesinin çeşitli kimseler vasıtasıyla toplandığı düşünülmüştür. 53 babbdan oluşan eserde; Bizans İmparatorluğu'nun X. asırdaki doğu, batı, kuzey komşuları hakkında tarihî, coğrafi, etnografik bilgiler verilmekte ve onlara karşı nasıl bir politika izlenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Eser, muhtelif kavimler ile Doğu Avrupa coğrafyasındaki Hazarlar, Uzlar, Avarlar, Kabarlar, Türk olarak zikrettiği Macarlar bakımından ehemmiyet arz ettiği gibi hassaten Peçenekler için ana kaynaktır.

Anahtar kelimeler: Bizans İmparatoru Konstantinos, Peçenekler, Uzlar, Macarlar, Kabarlar.

The Significance Of De Administrando Imperio By Constantinos Prophyrogennetos In Terms Of Turkic History Abstract

De Administrando Imperio (About the Administration of Empire) by Byzantium Emperor Constantinos Prophyrogennetos the 7th is a crucial work provi-

* 21-23 Mayıs 2009 tarihleri arasında Kiev Mohıla Akademisi Milli Üniversitesi'nde (Ukrayna) düzenlenen *Omelyan Pritsak Uluslararası Bilimsel Sempozyumu*'na bildiri olarak sunulmuştur.

** İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü.

ding information on the foreign policy of Byzantium and foreign nations and countries. Constantinos scribed *De Administrando Imperio*, a political and geopolitical book, addressing to his son succeeding to the throne after himself, in spoken Greek in order to be a guide for state administration. Especially by introducing the neighbors of Byzantium, by placing Pechenegs who were an important power in those times and a significant enemy for themselves in its base gives practical information on how-to follow a foreign policy. It was thought that the work was written between 949-952 and its components were collected by various people. In the work consisting of 53 sections, it is highlighted that how Byzantium Empire should act in its foreign policy with its neighbors, and gives historical, geographical, ethnographic information on its neighbors in 10th century. In addition to its significance in terms of its utterances about various nations and Caspians, Uzes, Avars, Kabaroi (Kabars) and Hungarians named as Turks, it is also a very crucial work for especially Pechenegs.

Keywords: Emperor Constantinos Of Byzantium, Pechenegs, Uzes, Hungarians, Kabaroi.

De Administrando Imperio (İmparatorluk İdaresi Hakkında) diye tanınan tarihi kaynağın yazarı Bizans (Doğu Roma) İmparatoru Konstantinos VII. Porphyrogennetos (913-959), Makedon Hanedanlığı'nın banisi İmparator I. Basileios (867-886)'un torunudur. Babası VI. Leon 886-912 yılları arasında hüküm sürmüştür, kendisi de, amcası Aleksandros (912-913)'dan sonra tahta çıkmıştır. Fakat 945 yılına kadar görünüşte İmparator olmuş, çok genç yaşta olmasından faydalanarak İmparatorluğu fiiliyatta kayınpederi Romanos I. Lokapenos yönetmiştir. Küçük yaştan itibaren ilim ve kültüre düşkün olan Konstantinos Porphyrogenneto, devlet idaresindeki zayıflığıyla değil, ilme hizmetleriyle tanınmıştır. Taç giydikten sonra imparator olmanın verdiği güçle her alanda âlimleri desteklemiş, eski müverrihlerin, özellikle tarihçilerin eserlerini kopya veya hülasa ettirmiş (bugün mevcut olmayan birçok kaynaktan bu sayede haberdar olunmuştur), eski ehemmiyetini yitiren, İstanbul'un tanınmış ilim merkezlerinden Bardas İlim Merkezi'ni canlandırmış, kendisi de çeşitli sahalarda çalışmalar yapmıştır. Döneminde tarih başta olmak üzere çok farklı konularda kitaplar, ansiklopediler vücuda getirilmiştir. İktidar devresi siyasi olarak dikkat çekmese de, Bizans'ın ilmi bakımdan gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır.¹

Hükümrانlığında, himaye ve teşvikleriyle ilim ve irfanda bir canlılık yaşanırken, kendisi de çeşitli sahalarda eserler kaleme almıştır. Bunlar arasında dedesi I. Basileios'un biyografisi, Bizans İmparatorluğu'nun eyaletleri hakkında tarihî-coğrafi çalışması ile *Cerinomies Aulea Byzantinae*² ve *De Administrando Imperio*³ tarih alanındaki mühim eserlerini teşkil etmiştir. *Cerinomies*

¹ Gyula Moravcsik, *Byzantinoturcica I*, Berlin 1958, s. 356 vd.; Charles Diehl, *Bizans İmparatorluğunun Tarihi*, (Türkçe Trc. A. Gökçe Bozkurt), İlgı Yayınları, İstanbul 2006, s. 81.

² Constantinus Porphyrogenitus, *De Cerimoniis Aulæ Byzantinae Libri*, (Nşr. I.I. Reiske), Bonnae 1829-1830.

³ Constantinus Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio*, (Nşr. J. Bekker), Bonnae 1840; İngilizce neşri için bkz. Constantine Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio*, (Ed. Gyula Moravcsik, İngilizce Trc. Romilly James Heald Jenkins), Washington 1967.

Aulea Byzantinae (Törenler Kitabı) da; Bizans diplomasisi, devlet tören ve protokolü hakkında paha biçilmez derecede kaynak değeri taşıyan bir ansiklopedi niteliğindedir.⁴

Konstantinos'un De Administrando Imperio adı verilen eseri, Bizans'ın harici siyaseti ile yabancı ülkeler ve milletler hakkında bilgi veren son derece mühim bir kaynaktır. Konstantinos Porphyrogenetos, siyasi ve jeopolitik bir kitap olan De Administrando Imperio'yu kendisinden sonra İmparator olan oğlu II. Romanos (949-963)'a hitaben, devlet idaresinde rehberlik etmesi için halk Grekçesi ile yazmıştır.⁵ Özellikle Bizans Devleti'nin komşularını tanıtarak, temelinde devrinin önemli bir gücü ve kendileri için tehdit unsuru olan Peçenekleri koyarak nasıl bir dış siyaset izlemesi gerektiğine dair pratik bilgiler vermiştir.⁶ Eserin 949-952 yılları arasında yazıldığı ve malzemesinin çeşitli kimseler vasıtasıyla toplandığı düşünülmüştür. Bunların; Bizans'ın gönderdiği elçiler, muhtelif kavimlerden İstanbul'a gelen elçilik heyetleri, tüccarlar, esirler, askerler ile haklarında malumat verilen kavimlerin kendileri olabileceği, ayrıca civardaki topluluklara dair İmparatora iletilen raporlardan da direk veya dolaylı olarak yararlanılmış olabileceği tahmin edilmiştir. Bunların yanında; kendini oldukça iyi yetiştiren ve İmparator'un ötesinde bir âlim olan Konstantinos Porphyrogenetos, mevzularıyla alakalı kaynaklardan da istifade etmiştir.⁷ 53 babdan oluşan eserde; Bizans İmparatorluğu'nun X. asırdaki doğu, batı, kuzey komşuları hakkında tarihî, coğrafi, etnografik bilgiler verilmekte ve onlara karşı nasıl bir politika izlenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Eser, muhtelif kavimler ile Doğu Avrupa coğrafyasındaki Hazarlar, Uzlar, Avarlar, Kabarlar, Türk olarak zikrettiği Macarlar⁸ bakımından ehemmiyet arz ettiği gibi hassaten Peçenekler için ana kaynaktır.

⁴ Gyula Moravcik, *Türk Tarihinin Bizans Kaynakları*, (Türkçe Trc. Hüseyin Namık Orkun), Ankara 1938, s. 35; Georgiy Ostrogorskiy, *Bizans Devleti Tarihi*, (Türkçe Trc. F. İşıltan), Ankara 1986, s. 260-261.

⁵ Eserin başına Romalıların Ölümsüz İmparatoru Kutsal Konstantinos ve Tanrı'nın taç bahşettiği, saltanat için doğan oğlu Romanus'a diye yazılması ile giriş niteliğindeki "Oğlum, kayıtsız kalmanın gerektiğini düşündüğüm şu şeyleri şimdi dinle ve bilge ol ki, iktidara geldiğinde hükmedesin. Ben öğrenmenin tabi olan diğerleri için de iyi bir şey olduğuna inanırım; fakat herkesin güvenliğini düşünecek ve bu yüklü dünya gemisinin dümenine geçip rehberlik işini omuzlarına alacak olan sen için öğrenme ayrı bir öneme sahiptir. Meseleyi açıklamada şatafatsız ve sarsıcı konuşma yolunu; yani şu avamca götürdüğüm basit nesri seçtiğim için şaşırma oğlum. Güzel yazma veya âli ve mağrurca süslenmiş Attica usulü bir gösteri için hevesli olmadım; göz ardı etmemen gerektiğini düşündüğüm uzun bir tecrübenin meyvesi olan bilgelik ve azameti zorlanmadan sana öğretmek için günlük dili ve karşılıklı konuşur gibi yapmayı daha faydalı buldum..." satırlar bunu ortaya göstermektedir. Bkz. Constantine Porphyrogenitus, *De Administrando Imperio*, (Ed. Gyula Moravcik, İngilizce trc. R.J.H. Jenkins), s. 49.

⁶ Bu konuda Konstantinos şunları söylemiştir: "...Peçenek (Patzinak) milletiyle barışı korumaya niyetli olmanın ve onlarla dostluk anlaşmaları ve beratları imzalamanın ve tarafımızdan her yıl bu halka uygun ve yaraşır hediyelerle onlara bir diplomatik görevli göndermenin ve onların tarafından teminatların yani diplomatik görevli olan rehinelere, Tanrı'nın koruduğu bu şehirde ilgili bakanın sorumluluğunda tutmanın ve imparatorluğun tüm nimetlerini ve hediyelerini sunmanın, Roma İmparatoru daima büyük ölçüde çıkarına olduğunu düşünüyorum..." *De Administrando Imperio*, s. 49.

⁷ Akdes Nimet Kurat, *Peçenek Tarihi*, İstanbul 1937, s. 2-4; Moravcik, *Byzantinoturcica*, s. 365-366; R.J.H. Jenkins, *ayrı eser*, s. 3-12.

⁸ Theophanes'in Macarlara Türk demesi hakkında bkz. Gy. László, *The Magyars, Their Life And Civilisation*, Budapest (Corvina) 1996, s. 193-196.

De Administrando Imperio'nun muhtevasının genel olarak anlaşılması için 53 babın konu başlıkları şunlardır:

1. Peçenekler ve Onlarla Romalıların Barış İçinde Olmalarının Ne Gibi Faydalar Doğuracağı Hakkında,
2. Peçenekler ve Ruslar Hakkında,
3. Peçenekler ve Türkler Hakkında,
4. Peçenekler, Ruslar ve Türkler Hakkında,
5. Peçenekler ve Bulgarlar Hakkında,
6. Peçenekler ve Kersonlular Hakkında,
7. Kerson'dan Peçenek Yurduna İmparatorluk Görevlileri Gönderilmesi Hakkında,
8. Tanrı'nın Koruduğu Kentten İmparatorluk Görevlilerinin Savaş Gemileriyle Tuna, Dinyeper ve Dinyester Irmakları Üzerinden Peçenekya'ya Gönderilmesi Hakkında,
9. Rusların Rusya'dan İstanbul'a Kayık İle Gelişleri Hakkında,
10. Hazar Ülkesi ve Ona Karşı Nasıl, Kiminle Savaş Yapılması Gerektiği Hakkında,
11. Kerson Şehri ve Bosporus Şehri Hakkında,
12. Kara Bulgar ve Hazaria Hakkında,
13. Türklere Komşu Olan Milletler Hakkında,
14. Hz. Muhammed (SAV)'in Şeceresi Hakkında,
15. Fatımi Kabilesi Hakkında,
16. Astrolog Stephen'in Dünyanın Kurulduğu Tarihte Ortaya Çıkan ve Arından Roma İmparatoru'nun Saltanatını Tesis Eden Saracenerin Exodus'u Hakkında Yıldızlardan İstifade Ederek Bulduğu Kanundan,
17. Theophanes'in Kutsal Kayıtlardan Mürekkep Kroniğinden,
18. Arapların İkinci Hükümdarı Ebubekir(ra), Üçüncü Yıl,
19. Arapların Üçüncü Hükümdarı Ömer(ra),
20. Arapların Dördüncü Hükümdarı Osman(ra),
21. **Theophanes'in Kroniğinden:** Dünyanın Yaratıldığı 6171 Yılından İtibaren,
22. **Theophanes'in Kutsal Kayıtlardan Mürekkep Kroniğinden:** Mauias, Onun Klanı ve İspanya'ya Nasıl Girdikleri Hakkında Benzer Hadiseler. Roma İmparatoru Justinian Rhinotmetus,
23. İberya ve İspanya Hakkında,
24. İspanya Hakkında,
25. Sigrianeli Kutsal Theophanes'in Tarihinden,
26. Şanlı Kral Hugh'un Şeceresi,
27. Lombardy Eyaleti ve Oradaki Prenslükler, Valilikler Hakkında,
28. Şimdi Venedik Denen Yerleşimin Hikâyesi,
29. Dalmaçya ve Oradaki Komşu Milletler Hakkında,
30. Dalmaçya Eyaleti'nin Hikâyesi,
31. Hırvatlar ve Şimdi Oturdıkları Memleket Hakkında,
32. Sırlar ve Şimdi Oturdıkları Memleket Hakkında,

33. Hersekliler (Zakhlumi) ve Şimdi Yaşadıkları Ülke Hakkında,
34. Trebinyeliler, Kanallılar ve Şimdi Yaşadıkları Memleket Hakkında,
35. Diokletialılar ve Şimdi Yaşadıkları Memleket Hakkında,
36. Aynı Zamanda Arentanlar Denen Paganlar ve Şimdi Yaşadıkları Ülke Hakkında,
37. Peçenek Milleti Hakkında,
38. Türk Milleti'nin Soy Bilgisi ve Nereden Geldikleri Hakkında,
39. Kabar Milleti Hakkında,
40. Kabarların ve Türklerin Urukları Hakkında,
41. Moravya Ülkesi Hakkında,
42. Selanik'ten Tuna Nehri'ne, Belgrat Şehri'ne, Türkiye, Peçenek Yurdu'ndan Karadeniz'e, Dinyeper Nehri Yakınlarında Bulunan Hazar Şehri Sarkel'e, Rusya'ya, Nekropyla'ya ve Aralarında Bölgelerin Kentlerinin Bulunduğu Kerson İle Birlikte Bosporus'a, Oradan Büyüklüğü Sebebiyle Deniz de Denilen Azak Gölü'ne, Tamatarka Şehri'ne, Zikhia'dan, Hatta Papagia, Kasakhia, Alania, Abasgia'dan Sotirioupolis Kenti'ne Kadar Coğrafi Tarif,
43. Taron Ülkesi Hakkında,
44. Apachounis Ülkesi ve Manzikiert, Perkri, Chliat, Chaliat, Arzes, Tibi, Chert, Salamas ve Tzermatzou Şehirleri Hakkında,
45. İberyalılar Hakkında,
46. İberyalıların Şeceresi ve Ardanoutzi Şehri Hakkında,
47. Cypriotların Göçü ve Bundan Sonrakilerin Hikâyesi,
48. Büyük Sarayın Kubbeli Salonunda Yapılan Mübarek 6. Kilise Meclisinin 39. Kısmı,
49. Slavların Nasıl Patras'ın Kilisesinin Hâkimiyeti Altına Alınacaklarını ve Onların Nasıl Hizmet Edeceklerini Merak Edene Şu Pasajı Öğrenmeyi Sağlık Verin,
50. Peloponnesus, Milingoi, Ezeritai Şehirlerindeki Slavlar ve Buralarda Ödenen Vergiler İle Aynı Şekilde Mama Şehrindeki Yerleşimciler ve Burada Ödenen Vergiler Hakkında,
51. Neden İmparatorluk Kadırgasının Yapıldığı ve Bu Kadırganın Dümencileri ve Havzanın Protospathariusu Hakkında Her Şey,
52. Romanus'un Hâkimiyet Dönemindeki Peloponnesus Eyaletindeki Atlar İçin Var Olan Talep Hakkında, Yukarıda Aktarıldığı Gibi,
53. Kerson Kenti'nin Hikâyesi Hakkında.⁹

Konstantinos, De Administrando Imperio'da müstakil bir babda ve değişik vesilelerle muhtelif kısımlarda Peçeneklere dair bilgiler vermiştir. Nitekim Rusların, Kerson Bölgesi'nde bulunan ve komşuları olan Peçeneklerle tehlikelerden emin olmak ve zarar görmemek için barış içerisinde olmaları gerektiği;¹⁰ Türk olarak adlandırdığı Macarların defalarca mağlup oldukları ve yok olmanın eşiğine geldiklerinden Peçeneklerden çok korktukları¹¹ notlarından sonra şu bilgileri vermiştir:

⁹ De Administrando Imperio, s. 259-287.

¹⁰ De Administrando Imperio, s. 49, 51.

¹¹ De Administrando Imperio, s. 51.

“Roma İmparatoru Peçeneklerle barış yaptığı sürece ne Ruslar ne de Türkler silah zoruyla Roma topraklarına girebilir ne de sulh karşılığı olarak Romalılardan büyük ve yüklü miktarda para, mal alabilirler. Onlar bu halkın gücünden korktukları için Romalılara saldırdıkları sırada imparator onlara karşı koyabilir. Eğer Peçenekler İmparatorla dostluk içinde ittifak kurar, mektup ve hediyeler yoluyla onun tarafından kazanılırlarsa, kolaylıkla hem Rus hem de Türk topraklarına girer, kadın ve çocuklarını köleleştirir, ülkelerini perişan edebilirler.”¹²

Akabinde; Peçenekler komşuları olan Bulgar topraklarına istedikleri zaman akınlarda bulunup, oldukça fazla kuvvetleriyle onları ağır şekilde mağlup ettiler demiş¹³ ve “Bugün bu Peçeneklerin diğer bir kolu, Kerson bölgesine doğru uzanır. Kersonlularla ticaret yaparlar, Rusya, Hazaria, Zichia (Zikhia) ve diğer tüm yerlerde onlar ve İmparator için hizmet ederler. Şöyle ki; Kersonlulardan yaptıkları işe ve zahmete uygun olarak hizmetin karşılığında erguvanî kumaş, kurdele, seyrek dokunmuş bezler, altın kabartmalı kumaşlar, biber, al kumaş, ‘Part’ derisi veya talep ettikleri diğer mallardan ve herhangi bir Kersonlunun tek tek bir Peçenek ile yapacağı bir sözleşmeye göre, önceden tespit edilmiş bir ücret alırlar. Bu Peçenekler hür kimseler olduklarından karşılıksız hiçbir hizmet görmezler” bilgisini vermiştir.¹⁴

İstanbul’dan Peçenek ülkesine gönderilen İmparatorluk görevlileri hakkında bilgi verirken; “Bir imparatorluk görevlisi Kerson’dan geçtiğinde, öncelikle birisini Peçenekya’ya göndermeli, onlardan rehineler ve bir muhafız istemeli, bunların gelmesiyle rehineleri Kerson Şehri’nin hâkimine bırakmalı, kendisi muhafızla Peçenekya’ya gitmeli ve onun talimatlarına göre hareket etmelidir. Bu Peçenekler, kendilerinde nadir bulunan mallara saldırgan bir açlık gösterir ve gözü doymaz bir yüzüzlükle cömert hediyeler, kendileri ve karıları için rehineler, rehberler ise kendi zahmetleri karşılığında bir şeyler ve daha fazlasını da meşakkat çeken bitkin haldeki hayvanları için isterler. İmparatorluk görevlileri ülkelerine girdiğinde ilk olarak İmparator’un hediyelerini sorarlar, sonrasında erkek milleti bu malları tika basa doldurduğunda karıları ve anne babaları için tekrar hediye talep ederler. Ayrıca onunla Kerson’a geri dönüşte korumalık yapanlar da kendi zahmetleri ve eziyet çeken bitkin haldeki hayvanları için ödeme isterler” ve “Bulgaristan’da da Peçeneklerin bir kolu yerleşmiş, Dinyeper, Dinyester ve o kısımdaki diğer ırmaklara doğru yayılmıştır. Bir İmparatorluk görevlisi buradan Kerson’a uğramaksızın savaş gemileriyle gönderilirse, burada da hemen aynı Peçenekleri bulur; imparatorluk görevlisi onlarla karşılaştığında, adamlarından biriyle onlara haber gönderir, kendisi gemisinin güvertesinde kalır ve savaş gemilerinde taşıdığı imparatorluk mallarını korur. Onlar görevliyle gelirler. O vakit görevli kendi adamlarından onlara rehineler verir, kendisi de bu Peçeneklerden rehineler alır ve bunları savaş gemisinde tutar. Ardından onlarla bir antlaşma yapar. Peçenekler kendi zakanalarına (törelere, âdetlerine) göre

¹² De Administrando Imperio, s. 51, 53.

¹³ De Administrando Imperio, s. 53.

¹⁴ De Administrando Imperio, s. 53.

imparatorluk görevlisine yemin ettiklerinde, görevli onlara İmparator'un hediyelerini sunar ve onların arasından 'dostlar' olarak uygun gördüğü alabileceği kadar adamı alarak geri döner. Onlarla antlaşma, İmparator onları Ruslara, Bulgarlara veya yine Türklere karşı yardıma çağırdığı zaman İmparatora hizmet etmeleri şartıyla yapılmalıdır. Onlar tüm bunlara karşı savaş yürütebildiğinden ve defalarca kez onların üzerine yürüdüğünden, şimdi dehşet ile anılırlar. İşin şurası da aşikârdır ki, bir keresinde Papaz Gabriel imparatorluğun verdiği yetkiyle Türklere gönderilmiş ve onlara şöyle demişti: 'İmparator hazretlerine yakın olun ve istediğimde hemen size gelip sizi bulayım; böylece imparator sizin gidip Peçenekleri yerlerinden sürmenizi ve onların yerine (eskiden oralarda siz yerleştiğiniz için) yerleşmenizi bildiriyor.' Sonra Türklerin önde gelen adamları hep bir ağızdan haykırdılar: 'Kendimizi Peçeneklerin hedefine koymuyoruz, onları yenemiyoruz. Çünkü onların ülkeleri geniştir ve halkları kalabalıktır ve onlar şeytanın ortaklarıdır; bunu bize bir daha deme, çünkü hiç hoşumuza gitmiyor!' Bahar geldiğinde Peçenekler Dinyeper Nehri'nin uzak ucuna göçerler ve genellikle yazı orada geçirirler." diye yazmıştır.¹⁵

Konstantinos, Peçenek Milleti Hakkında başlığıyla 37. babda da etraflıca şu bilgileri vermiştir:

"Peçeneklerin yurdu aslında Hazarlar ve Uzlar denilenlerle ortak sınıra sahip olarak İdil (İtil) Irmağı'nda ve aynı şekilde Yayık (Geikh) Irmağı'nda idi. Fakat 50 yıl önce Uzlar Hazarlarla işbirliği yaparak Peçeneklerle savaştılar, onlara üstün geldiler ve onları ülkelerinden sürdüler ki, bu ülkeyi, bugüne kadar Uzlar ellerinde tutmuştur. Peçenekler kaçtılar. Yerleşmek için bir yer arayışıyla etrafta gezindiler ve şimdi sahip oldukları araziye vardıklarında, burada Türklerin yaşadıklarını gördüler ve onları savaşta yendiler. Akabinde yurtlarından sürdüler, dağılan grupları buraya yerleştirdiler. Söylendiği gibi bugüne kadar 55 yıldır bu memleketin efendisi oldular.

Tüm Peçenek ülkesi (Patzinacia) aynı sayıda büyük prensleri olan sekiz ile ayrılmıştır. İller şunlardır: ilk ilin adı İrtim, ikincisinin Tzour, üçüncüsünün Gyla, dördüncüsünün Koulpeï, beşincisinin K(c)haraboï, altıncısının Talmat, yedincisinin K(c)hophon, sekizincisinin Tzophon'dur. Peçeneklerin yurtlarından sürüldüğü zaman prensleri İrtim İli'nde Baïtzas, Tzour İli'nde Kouel, Gyla İli'nde Kourkoutai, Koulpeï İli'nde İpaon, K(c)haraboï İli'nde Kaïdoum, Talmat İli'nde Kostas, K(c)hophon İli'nde Giazis, Tzophon İli'nde Batas idi. Bunların ölümünden sonra yönetimde yerlerini akrabaları aldı. Aralarında mevkilerini oğulları veya kardeşlerine geçirme yetkisinden kendilerini mahrum eden hukuk ve eski töreler hâkim olduğundan, iktidardakiler için sadece kendi hayatları süresince hükmetmek yeterlidir ve öldüklerinde ya akrabaları ya da akrabalarının oğulları atanmalıdır; ta ki makam ailenin tek bir koluna münhasır kalmamalı ve aynı soydan gelenler de bu makama varis olmalı ve geçmelidir. Yabancı bir aileden kimse gelemez ve prens olamaz. Sekiz İl kırk bölgeye ayrılmıştır ve bunların üzerinde küçük beylikler vardır.

¹⁵ De Administrando Imperio, s. 55.

Peçeneklerin dört uruğu, yani Kuartzitzour İli, Syroukalpei İli, Borotalmat İli, Boulatzopon İli, Dinyeper Nehri'nin gerisinde, Uz ülkesi (Uzia), Hazaria, Alania, Kerson ve Bölgeler'in geri kalanına bakan doğu ve kuzey kısımlarına doğru uzanır. Diğer dört uruk Dnyeper'in bu tarafında batı ve kuzey kısımlarına doğru uzanır yani Giazikhopon İli Bulgaristan'a komşudur, Kato Gyla İli Türkiye'ye komşudur, K(c)haraboi İli Rusya'ya komşudur ve İabdiertim İli Rusya ülkesine bağlı bölgelere; Oultinlere, Dervleninlere, Lenzeninlere ve Slavların geri kalanına komşudur. Peçenek yurdu Uz ve Hazar ülkesinden beş gün, Alan ülkesinden altı gün, Mordia'dan 10 gün, Rusya'dan bir gün, Türkiye'den dört gün ve Bulgaristan'dan yarım gün uzaklıktadır. Burası Kerson'a çok yakındır, Bosporus'a ise daha da yakındır.

Peçenekler yurtlarından sürüldüğü zaman, bazıları kendi istek ve kararlarıyla orada geride kalarak Uz denilenlerle birleştiler. Bugün dahi onların arasında yaşarlar. Kendilerini ayıran, kökenlerini ve kendi halklarından nasıl olup da koptuklarını ifşa eden ayırt edici işaretler taşırlar. Çünkü onların tunikleri kısadır, dize ulaşır ve elbiselerinin kolu dirsekten kesilmiştir, böylece kendi halklarından ve ırklarından kopmuş olduklarını gösterdiklerini görürsün.

Dinyester Nehri'nin bu tarafında, Bulgaristan'a bakan kısma doğru, bu aynı nehrin geçişlerinde metruk şehirler vardır. İlk şehir Peçeneklerce Aspron diye adlandırılır, çünkü buranın taşları çok beyaz görünür. İkinci şehir Toungatai'dir. Üçüncü şehir Kraknakatai'dir. Dördüncü şehir Salmakatai'dir. Beşinci şehir Sakakatai'dir. Altıncı şehir Giaioukatai'dir. Eski şehirlerin bu binaları arasında kiliselerin bazı belirgin izleri ve gözenekli taştan yontulmuş haçlar bulunur ki, bu sebeple burada bir zamanlar Romalıların yerleşimi olduğu üzerine bir geleneği korurlar. Peçeneklerin tamamı olmasa da, üç eyalet İabdierti, Kouartzitzour ve Khaboukhingyla (Chabouxingyla)'nın halkına Kangar da denir. Çünkü bunlar diğerlerinden daha cesur ve asildir. Bu Kangar namının işaret ettiği şeydir.¹⁶

Konstantinos, Hazarlar başta olmak üzere Avarlar, Uzlar, Kabarlar, Hunlar gibi Türk grupları hakkında ise eserinin muhtelif kısımlarında şu bilgileri vermiştir:

10-11-12. bablarda;

“Komşuları oldukları için Uzlar ve aynı şekilde Alan (Alania) Hükümdarı da Hazarlara saldıracaklardır. Hazarların dokuz bölgesi Alan ülkesine komşudur ve Alanlar eğer isterlerse buraları yağmalarlar, Hazarlar arasında çok büyük zarar ve kıtlığa sebep olurlar. Çünkü Hazarların iase ve bolluğu (zenginliği) bu dokuz bölgeden gelmektedir.”

“Eğer Alan Hükümdarı Hazarlarla barış içinde değilse ve Roma İmparatoru'yla dostluğu tercih ediyorsa; sonra, Hazarlar İmparatorla dostluk ve barışı koruma niyetinde değilse; onlar, Alan, Sarkel, Bölgeler ve Kerson'a geçişlerinde yollarına tuzak kurarak ve yanlarında muhafızları bulunmadığında üzerlerine çökerek onlara büyük zarar verebilir. Eğer bu Hükümdar onları denetlemek için isteklice hareket ederse, Kerson ile Bölgeler büyük ve engin bir barışı tadarlar. Çünkü Alanların saldırısından korkan ve nihayetinde Kerson ve

¹⁶ De Administrando Imperio, s. 167, 169, 171.

Bölgeler'e bir orduyla saldırmak için serbest olmayan Hazarlar, her ikisiyle birden savaşacak güçte olmadıklarından, barış içinde kalmaya zorlanacaklardır."
"Kara Bulgar denilenler de Hazarlara saldırabilir."¹⁷

Macarlara komşu olanlardan bahsederken;

"Şu milletler Türklerle (Macarlarla) komşudur: Batı taraflarında Frankia; kuzeylerinde Peçenekler; güney tarafta Büyük Moravia ki, bu ülke günümüzde Türkler tarafından tamamen harap ve işgal edilen Sphendoplokos'un ülkesidir. Dağlar tarafında Hırvatlar Türklerle komşudur.

Yukarıda Peçenekler kısmında söylendiği gibi, Peçenekler de Türklere saldırabilir ve yağma yapıp büyük zarar verebilirler.

Oğlum, akıl gözünü benim kelimelerime dik, sana emrettiğim bu şeyleri öğren ve Hazarlar, Türkler, tekrar Ruslar veya kuzeyli İskitlerden hangi millet olursa olsun, sık sık görüldüğü gibi, yaptıkları birtakım hizmetlerin karşılığında imparatorluk kıyafetleri, taç veya imparator elbisesini isterlerse, kendini şu şekilde mazur göstereceksin: 'Sizin kamelaukia dediğiniz bu hükümdarlık elbiseleri ve taçlar insan yapımı olmayıp Tanrı tarafından gönderilmiştir. Bu hükümdarlık elbiseleri veya taçları Tanrı'nın kutsal kilisesinden almaya ne İmparator'un ne baş patriğin ne de bir başkasının yetkisi vardır. Bir defasında, Hazaria'dan bir kadınla evlenen Leon adlı bir imparator, Tanrı'nın bir bayramı yokken ve de baş patriğin onayı olmaksızın, kendi budalalığı ve düşüncesizliğiyle bu taçlardan birini aldığı anda bu onun ölümüne yol açtı...'

Eğer bu kuzeyin inançsız ve şerefsiz kabilelerinden bir millet Roma İmparatoru ile ya onun kızını kendine eş olarak almak ya da kendi kızını İmparator'a veya İmparator'un oğluna eş olarak vermek suretiyle bir evlilik ittifakı kurmak isterse, onların bu ucube talebini de şu şekilde reddedeceksin: '...Ve yukarıda geçen İmparator Leon... bir kere kendisini Tanrı'nın ve O'nun emirlerinin korkusundan ayrı koyduğu için, Hazar Hakanı ile bir evlilik ittifakı imzaladı ve onun kızını kendine eş olarak aldı ve böylece Roma İmparatoru'na ve kendisine büyük bir utanç aşıladı. Çünkü ataların öğütlerini iptal ve göz ardı etti ancak o zaten bir Ortodoks Hristiyan değil, bir sapkın ve tasvir kırıcı idi.' Eğer şöyle cevaplarlarsa: 'O halde efendi Romanus, İmparator, nasıl oldu da Bulgarlarla evlilik ittifakı kurdu ve torununu efendi Bulgar Petro'ya verdi?' Savunma şöyle olmalı:

'İmparator efendi Romanus avamdan cahil biriydi, sarayda büyüyenlerden değildi...'¹⁸

Theophanes'in kroniğinden naklen:

"Bu sene Valentinianus sadece Britanya, Galya ve İspanya'yı geri almak için çok zayıf değildi. Afrikalı denemelerin ülkesi Libya'yı da kaybetti. Bu şu şekilde oldu... O zamanlar Tuna'nın kuzeyindeki bölgelerde Gotlar ve hayli büyük pek çok millet yaşıyordu. Bunlardan en kayda değer olanları birbirinden başka bir şeyde değil, sadece adından ayrılan, bir ve aynı dili konuşan, hepsi de Arius'un sapkın inancından olan Gotlar, Batı Gotları (Vizigotlar), Gepidler ve Vandallar idi. Bunlar Arcadius ile Honorius zamanlarında Tuna'yı geçtiler ve Roma

¹⁷ De Administrando Imperio, s. 63, 65.

¹⁸ De Administrando Imperio, s. 65, 67, 69, 71, 73.

arazisine yerleştiler. Kendilerinden daha sonra Lombardlar ve Avarların ayrıldığı Gepidler, Singidunum ve Sirmium civarındaki bölgelerde yaşıyorlardı...¹⁹

Venedik Şehri'nin hikâyesini anlatırken:

“Eskiden Venedik meskûn olmayan, bataklık, boş bir yerd. Şimdi Venedikliler denen kimseler Aquilea ve Fransa'nın diğer yerlerinden gelen Franklardı ve Venedik'in karşı tarafındaki anakarada otururlardı. Fakat Avarların kralı Attila gelip Fransa'nın her tarafını baştan sona harap edip insansızlaştırdığında, Aquilea ve Fransa'nın diğer yerlerinden tüm Franklar Attila'nın korkusundan kaçmaya, Venedik'in yerleşilmemiş adalarına gitmeye ve orada kulübeler kurmaya başladılar. Bu kral Attila anakaradaki tüm memleketi harap edip Roma ve Kalabria'ya kadar ilerlediğinde, Venedik'i geride bıraktığında, Venedik adalarına sığınarak orada nefes alma imkânı bulanlar kalplerinin titremesinden fersiz kalmış olarak hep beraber oraya yerleşmeye karar vererek bunu yaptılar ve günümüze kadar da orada yaşadılar. Attila'nın çekilmesinden çok yıllar sonra, o zamanlar Papiya ve diğer krallıklar üzerinde hüküm süren Kral Pippin geldi...²⁰

Dalmaçya Bölgesi hakkında malumat veririrken:

“İmparator Diokletian, Dalmaçya (Dalmatia) memleketinin büyüüne kapılmıştı ve bu yüzden Roma'dan aileleriyle birlikte insanlar getirerek bu Dalmaçya'ya yerleştirdi. Bunlar Roma'dan getirilmeleri hasebiyle 'Romani' diye adlandılar ve günümüzde hâlâ bu ismi taşırlar... Hatta şimdi Diokletianlıların ellerinde tuttuğu Diokleia Şehri de İmparator Diokletian tarafından kurulmuştur ve bu yüzden bu memleketin halkı 'Diokletianlılar' diye adlandırılmıştır. Bu Romalıların sahip olduğu arazi Tuna Nehri'ne kadar giderdi ve bir defasında nehri geçmek, ötesinde kimin yaşadığını bulmak niyetiyle karşıya geçtiler ve aynı zamanda Avarlar denen silahsız Slav milletlerinin üzerine vardılar. Romalıların ırmağın öbür tarafında herhangi bir yerleşim olduğunu sanmıyorlardı. Slavlar da beri taraf için aynı şeyi düşünüyorlardı. Böylece bu Avarları silahsız ve savaşa hazırlıksız bulan Romalıları onları yendiler, ganimet ve esirler alarak geri döndüler. O zamandan itibaren Romalıları, Paskalya'dan Paskalya'ya hizmet veren iki almaşık garnizon kurdular ve buralardaki adamlarını Büyük ve Kutsal Cumartesi günü garnizondan gelenlerle bu hizmete gidenleri birbirleriyle karşılaşacak şekilde değiştirdiler... Bu garnizon değişimi yıllarca sürdü ve ırmağın uzak yakasında Avar olarak da bilinen Slavlar aralarında fikir yürütüp dediler: 'Şimdi ırmağı geçip ganimet alan bu Romalıları gelecekte bize karşı harekete geçeceklerdir. Bu yüzden onlara karşı bir plan hazırlayalım.' Böylece, Slavlar veya Avarlar karar aldılar ve Romalıların ırmağı geçtiği bir sırada pusuya yattılar ve saldırıp onları yendiler. Bu bahsedilen Slavlar, Roma silahlarını, sancaklarını ve diğer askeri donanımı aldılar, ırmağı geçip sınır geçidine vardılar ve oradaki Romalıları onları fark etti. Kendi adamlarının sancak, giysi ve donanımlarını gördüklerinde bunların kendi adamları olduğunu sandılar ve böylece, geçide gelen bu Slavların geçmelerine izin verdiler. Geçer geçmez hemen Romalıları püskürttüler ve adı geçen Salona Şehri'nin sahibi oldular. Orada

¹⁹ De Administrando Imperio, s. 103, 105.

²⁰ De Administrando Imperio, s. 119, 121.

yerleştiler ondan sonra yavaş yavaş yağma akınlarına başladılar. Ovalarda, yüksek yerlerde yaşayan Romalıları ortadan kaldırarak topraklarını aldılar. Romalılardan kalanlar, sakinleri bugün de Roma olarak adlanan sahil kentlerine yani Dekatera, Ragusa, Spalato, Tetrangourin, Diadora, Arbe, Vekla ve Opsara'ya kaçıp kurtuldular ve halen de buraların sahibidirler..."²¹

"...Salona bütün Dalmaçya'nın başkentiydi. Her yıl Dalmaçya'nın diğer kentlerinden sayıları bin kadar bir atlı birlik toplanır ve Salona'ya sevk edilirdi. Bunlar Avarlara karşı Tuna Nehri'ni korurlardı. Tuna Nehri'nin öte taraflarında, şimdi Türklerin olduğu yerde, Avarların uğrak yerleri vardı ve göçebe bir hayat sürerlerdi. Her yıl oraya giden Dalmaçyalılar, ırmağın karşı tarafında sık sık hayvan ve insanları görürlerdi. Bu yüzden, bir defasında karşıya geçmeye, orada evi olanların kimler olduğunu araştırmaya karar verdiler. Geçtiler ve sadece Avarların kadın ve çocuklarını buldular. Yetişkinler ile gençleri askeri bir seferdediler. Aniden üzerlerine giderek bunları esir aldılar ve hiç zorluk çekmeden bu ganimeti Salona'ya taşıdılar. Şimdi bu Avarlar seferden geri dönüp ne olduğunu öğrendiklerinde kahroldular. Fakat bu darbenin hangi bucaktan geldiğini bilmiyorlardı. Bu yüzden uygun zamanı beklemeye ve bu şekilde her şeyi ortaya çıkarmaya karar verdiler. Böylece, adet üzere Salona'dan öncekilerden farklı, yeni adamlardan oluşan garnizon gönderildiğinde, onlar da kendilerinden öncekilerin yaptığını yapmaya karar verdiler. Böylece onlara karşı ırmağı geçtiler fakat onları önceki seferdeki gibi araziye dağılmış değil, toplu halde buldular. Neticede gayelerine ulaşamayıp en korkunç akıbete uğradılar. Bazıları katledildi, kalanlar esir alındı ve kimse düşmanın elinden kurtulamadı. Bunlar onları kim oldukları ve ne sebeple geldikleri yolunda sorguladılar. Bahsedilen saldırının bunlardan geldiğini öğrendikten, üstelik yurtlarının tabiatından sorğu ile haberdar olduktan ve kulaktan dolma bilgileriyle onu beğendikten sonra, hayatta kalanları esir yaptılar, onların elbiselerini giydiler (tıpkı onların da onların elbiselerini giymeleri gibi) ve sonra atlarına binip diğerlerinin yanlarında getirdikleri sancakları, diğer alametleri ellerine aldılar, askeri nizam içinde yürüdüler ve Salona'ya doğru yola çıktılar. Sorgulamada garnizonun Tuna'dan ne zaman dönmeye alıştığını da öğrendiklerinden (Büyük ve Kutsal Cumartesi idi), kendileri aynı günde gittiler. Onlar yakınlaştığında ordunun büyük bir kısmı gizlendi fakat Dalmaçyalıların at ve giysilerini alan bin kadarı oyunu oynamak için atlarıyla ilerlediler. Onların işaretlerini, giyimlerini fark eden ve günü de dikkate alan şehirdekiler, çünkü o gün dönmeleri adetten idi, kapıları açtılar ve onları sevinçle içeri aldılar. Fakat onlar içeri girer girmez kapıları ele geçirdiler ve kahramanlıklarını orduya bildirerek saldırmak ve onlarla birlikte girmek için başlama işareti verdiler. Böylece şehirdeki herkesi kılıçtan geçirdiler ve Dalmaçya yurdunun efendileri oldular, oraya yerleştiler. Sadece sahildeki şehirler onlara karşı dayandı ve Romalıların elinde kalmayı sürdürdü, çünkü onlar ihtiyaçlarını denizden karşılayabiliyorlardı. Bu toprağın çok güzel olduğunu gören Avarlar buraya yerleştiler. Fakat Hırvatlar o zamanlar şimdi Ak Hırvatların bulunduğu yerde, Bavyera'nın ötesinde yaşıyorlardı. Onlardan beşkardeş; Klou-

²¹ De Administrando Imperio, s. 123, 125.

kas, Lobelis, Kosentzis, Mouk(c)hlo, K(c)hrobatos ve iki kızkardeş Touga ve Bouga'dan oluşan bir aile ayrılarak kendi halklarıyla birlikte Dalmaçya'ya geldiler ve Avarları buranın sahipleri olarak buldular. Birbirleriyle yıllarca savaştıktan sonra Hırvatlar üstün geldi ve Avarların bir kısmını öldürüp, kalanını da kendilerine tabi olmaya zorladılar. Böylece o zamandan beri bu toprağa Hırvatlar sahiptir ve Hırvatistan'da hâlâ Avarlardan gelen ve Avar diye bilinen kimseler vardır. Hıvatların geri kalanı Frankia'nın karşısında kaldılar ve şimdi Belok(c)roat yani Ak Hırvat adlanırlar ve kendi prensleri vardır. Frankia veya Saksonya'nın Büyük Kralı Otto'ya tabidirler ve vaftizsizdirler. Türklerle karşılıklı evlenirler ve iyi dostluk içindedirler. Dalmaçya'ya gelen Hıvatlardan bir fırka ayrıldı, Illyricum ve Panonya'ya ele geçirdi. Onların da, sadece elçiler vasıtasıyla da olsa Hıvatistan prensi ile dostane teması koruyan bağımsız bir prensleri vardır. Uzun yıllar boyunca Dalmaçya Hıvatları da, kendi ülkelerinde önceden olduğu gibi Franklara tabi idiler. Fakat Franklar onlara öyle zalimce davranmaya başladılar ki, beşikteki Hıvat çocuklarını öldürüyor ve köpeklerin önüne atıyorlardı. Frankların bu muamelesine dayanamayan Hıvatlar ayaklandılar ve onlardan prens olarak bulunanları öldürdüler. Bunun üzerine Frankia'dan büyük bir ordu onların üzerine yürüdü, yedi yıl savaştıktan sonra Hıvatlar sonunda yenmeyi ve tüm Frankları Kotzilis adlı önderleriyle birlikte yok etmeyi başardılar. O zamandan beri bağımsız ve özerk kaldılar. Roma piskoposundan kutsal vaftiz istediler. Prensleri Porinos zamanında onları vaftiz eden rahipler gönderildi...²²

Hırvatlar ve ülkelerine dair bilgi verilen kısımda:

“...Şimdi Dalmaçya Bölgesi'nde yaşayan Hırvatlar, 'Ak' da denen, Türkiye'nin ötesinde, Frankia'nın yanında oturan ve vaftizsiz Sırlar Slav komşuları olan vaftizsiz Hıvatlardan gelirler. Slav dilinde Hırvat, 'çok toprak işgal eden' anlamına gelir. Avarların; İmparator Diokletian'ın Roma'dan getirip yerleştirdiği ve Roma'dan bu ülkelere yani şimdi Sırbistan ve Hırvatistan denen yerlere nakledildikleri için Romani diye çağrılan şahıslarla savaşım buradan sürdükleri günlerde, Sırlar aynı hükümdar Herakleios'un korumasını talep etmeden önce, bu aynı Hıvatlar Roma İmparatoru Herakleios'un himayesini istemek üzere vardılar. Roma İmparatoru Herakleios zamanında bu aynı Romalılar Avarlarca sürüldüğünde, memleketleri ıssız kaldı. Bu yüzden, Herakleios'un emriyle, bahsedilen Hıvatlar Avarları yenip oralardan sürdüler ve İmparator Herakleios'un yetkilendirmesiyle şimdi yaşadıkları yere, Avarların bu memleketine yerleştiler... 'Ak' da denen Büyük Hırvatistan, komşusu olan Sırlar gibi, bugün hâlâ vaftizsizdir. Onlar vaftizli Hırvatistan'dan daha az at ve adam toplarlar, çünkü onlar Frank, Peçenek ve Türkler tarafından daha sık yağmalanırlar...²³

Türk Milleti'nin Soy Bilgisi ve Nereden Geldikleri Hakkında başlıklı babda:

“Türk Milleti'nin yurdu eskiden Hazaria'nın yanında, ilk voyvodaları Lebedias'a ithafen Lebedia denen yerde idi. Bu voyvoda Lebedias şahıs adıyla anılırdı. Fakat makamının rütbesine, ondan sonra diğerlerinde olduğu gibi voyvo-

²² De Administrando Imperio, s. 139, 141, 143, 145.

²³ De Administrando Imperio, s. 147, 149, 153.

da denir. Şimdi bu yerde, mezkûr Lebedia'da, aynı zamanda K(c)hingilous da denen K(c)hidmas adlı ırmak akar. Bunlar o zaman Türk adlanmıyordu fakat şu veya bu sebeple 'Sabartoi asphaloi' adına sahiptiler. Türkler yedi uruktu ve başlarında yerli veya yabancı asla bir prens bulunmazdı. Aralarında voyvodalar vardı. Bu voyvodaların ilki adı geçen Lebedias idi. Bunlar Hazarlarla birlikte üç yıl yaşadılar ve Hazarlarla ittifak halinde tüm savaşlarına katıldılar. Cesaretleri ve ittifaklarından dolayı Hazaria'nın Kağanı, Türklerin Lebedias adlı ilk voyvodalarına, yiğitliğinin ününden ve soyunun parlaklığından ötürü eş olarak asil bir Hazar kızı verdi ki, ondan çocukları olsun fakat bu Lebedias'ın bu aynı Hazar hanımından çocuğu olmadı. Şimdi, önceden Kangar adlanan Peçenekler (çünkü bu 'Kangar' onların arasında asalet ve cesarete işaret eden bir addı), o zaman Hazarlara karşı savaşa kalkıştılar, yenilerek kendi topraklarını boşaltmak ve Türklerin topraklarına yerleşmek zorunda kaldılar. Türklerle o zamanlar Kangar adlanan Peçenekler arasında savaş gerçekleştiğinde, Türklerin ordusu yenildi ve iki kısma ayrıldı. Bir kısım doğuya doğru giderek İran bölgesine yerleşti ve onlar bugün hala Türklerin eski ismi olan 'Sabartoi Asphaloi' diye adlandırılır. Diğer kısım ise voyvodaları ve önderleri Lebedias'la birlikte batı bölgesinde, şimdi Peçeneklerin yaşadığı Atelkouzou adlı yerlerde yerleştiler. Bundan kısa bir süre sonra Hazaria'nın o zamanki Kağanı, Türklerle ilk voyvodaları Lebedias'ın ona gönderilmesini isteyen bir haber gönderdi. Bunun üzerine Lebedias Hazar Hakarı'na geldi ve ona kendisini çağırmasının sebebini sordu. Kağan ona şöyle dedi: 'Biz seni şu sebeple çağırdık ki, sen Türkler arasında asil, bilge, yiğit ve ilk olduğundan, seni milletine prens atayalım ve sen bizim sözüme, emrimize muti olasın.' O karşılık olarak Hakana şu cevabı verdi: 'Sizin bana teveccühünüz, benden beklentinize büyük saygı duyuyor, münasip şükranlarımı ifade ediyorum. Fakat ben bu hükümdarlık için yeterince güçlü olmadığım için size itaat edemem. Öte yandan benden başka Almoutzis adında bir voyvoda ve onun Arpad adında bir oğlu vardır. Bunlardan birisi ya Almoutzis ya da oğlu Arpad prens yapılınsın ve sizin sözüme muti olsun.' Kağan bu ifadeden hoşlandı ve adamlarından bazılarını onun yanına vererek onları Türklerle gönderdi. Onlar konuyu Türkler ile konuştuktan sonra, Türkler babası Almoutzis'den ziyade Arpad'ın prens olmasını yeğlediler. Çünkü o daha kabiliyetliydi ve bilgeliği, basireti, yiğitliğiyle büyük hayranlık duyuluyordu. İdare etmeye yetenekliydi. Bunun üzerine onu bir kalkan üzerinde kaldırarak Hazarların âdetine veya 'zakonon'a (kanun) göre prens yaptılar. Arpad'dan önce Türklerin hiçbir zaman bir prensleri olmamıştı. Öyle ki, bugün bile Türkiye'nin prensi onun ailesindedir. Birkaç yıl sonra Peçenekler Türklerin üzerine köktüler ve prensleri Arpad'la birlikte onları sürdüler. Kaçan ve yerleşecek toprak arayan Türkler de gelerek Büyük Moravya'nın sakinlerini sürdüler ve onların arazisine yerleştiler ki, bugün Türkler burada yaşamaktadırlar. O zamandan beri Türkler Peçeneklerin bir saldırısına maruz kalmadılar. Doğuda, İran bölgelerinde yerleşen adı geçen Türk Milleti'ne, batı bölgelerine doğru oturan bu bahsedilen Türklerden hala onları yoklayıp sık sık resmi haberler getiren tüccarlar gönderilir.

O zamanlar Türklerin yaşadığı Peçeneklerin yeri, yerel ırmakların adına göre adlanır. Irmaklar şunlardır: İlk ırmak Barouk(c)h adında, ikinci ırmak Kou-bou adında, üçüncü ırmak Troullos adında, dördüncü ırmak Broutos adında, beşinci ırmak Seretos adındadır.”²⁴

Kabar Milleti'ne ve Kabarların, Türklerin Uruklarına Dair isimli bablarda:

“Kabarlar denilenler Hazar ırkından idi. Şimdi gün oldu ki, onlarla hükümetleri arasında bir ayrılık baş gösterdi ve bir iç savaş çıktığında ilk hükümetleri hâkim geldi. Onlardan bazıları öldürüldü, bazıları kurtulup geldi ve Peçeneklerin ülkesinde Türklerin yanına yerleşti. Bunlar birbiriyle dost oldular ve ‘Kabaroi’ diye adlandılar. Böylece onlar bu Türklere Hazarların dilini öğretti ve bugün dahi bu aynı dile sahiptirler. Bunun yanında Türklerin diğer dilini de bilirler. Savaşlarda kendilerini sekiz uruğun en güçlüsü, yiğidi olarak gösterdiklerinden ve savaşta öncü olduklarından onlar ilk uruk olarak yükselmişlerdir. Aralarında yani Kabarların üç urukları arasında bir prens vardır ki bugün dahi böyledir.”²⁵

“İlki Hazarlardan ayrılan mezkûr Kabarların uruğudur, ikincisi Nekilerdir, üçüncüsü Megerilerdir, dördüncüsü Kourtougermatulardır, beşincisi Tarialardır, altıncısı Genakh, yedincisi Kari, sekizincisi Kasi'dir. Bu şekilde birbirleriyle birleşerek Kabarlar, Peçeneklerin ülkesinde Türklerle birlikte oturdu. Bundan sonra İsa'yı seven, namlı İmparator Leon'un davetiyle bu tarafa geçerek Symeon'la savaştılar, onu tamamen yenip, sürdüler. Onu Moundraga adlı şehirde kapatarak Preslav'a kadar ilerlediler ve ülkelerine geri döndüler. O zaman Arpad'ın oğlu Liountikas onların prensi idi. Fakat Symeon Roma İmparatoru'yla bir kez daha barış yapıp harekette serbest kalınca, o Peçeneklere haber gönderdi ve Türklere saldırıp yok etmek için onlarla anlaştı. Türkler bir askeri sefere çıktıklarında, Peçenekler Symeon'la birlikte Türklere karşı yürüdüler ve ailelerini tamamen yok ettiler. Ülkelerini koruyan Türkleri oradan feci şekilde sürdüler. Türkler geri gelip ülkelerini bu şekilde boş ve tamamen tahrip olmuş bulduklarında, yukarıda söylendiği gibi, ırmakların adına göre adlanan bugün yaşadıkları yerlere yerleştiler. Türklerin önceden buldukları yer, içinden geçen ırmakların adıyla Etel ve Kouzou olarak adlandırılır ve burada şimdi Peçenekler yaşar. Fakat Peçeneklerce sürülen Türkler gelmiş ve şimdi yaşadıkları toprağa yerleşmişlerdir. Burada eski zamanların çeşitli işaretleri vardır. Bunların ilki, İmparator Traian'ın köprüsüdür ki, Türkiye buradan başlar. Sonra, bu aynı köprüden üç günlük mesafede içinde kutsal ve Büyük İmparator Konstantinos'un kulesinin bulunduğu Belgrat vardır; sonra yine, ırmağın geri kıvrıldığı yerde, Belgrat'tan iki gün uzaklıkta Sirmium adlı ünlü yer bulunur ve ötesinde Türklerin imha ettikleri fakat önceden üzerinde Sphendoplokos'un hüküm sürdüğü vaftizsiz Büyük Moravya uzanır.

Tuna boyundaki hudut yerleri ve adları böyledir fakat tüm bir Türkiye yerleşimini kapsayan bunun ötesindeki bölgeleri, orada akan ırmakların adına göre adlandırılır. Irmaklar şunlardır: İlk ırmak Timisis, ikinci ırmak Toutis, üçüncü ırmak Morisis, dördüncü ırmak Krisos ve yine diğer bir ırmak Titzza. Türklerin

²⁴ De Administrando Imperio, s. 171, 173, 175.

²⁵ De Administrando Imperio, s. 175.

komşuları doğu tarafta Bulgarlardır ki, aralarında aynı zamanda Tuna da denen İstros Irmağı akar. Kuzeyde Peçenekler, batıda Franklar ve güneyde Hırvatlar vardır. Türklerin bu sekiz uruğu kendi mahsus beylerine itaat etmezler fakat her nerede savaş çıkarsa, ırmaklar üzerinde bütün istek ve şevkleriyle birlikte savaşmak için ortak bir antlaşmaları vardır. En baştaki önder olarak verasetle Arpad'ın ailesinden gelen beyleri ve diğer ikisi yargı makamına sahip olan yulalar (gula) ve karçalar (karkha) vardır ve her uruğun bir prensi bulunur.

Yula (Gyla) ve karça (karcha) özel ad değil, ünvanıdır.

Türkiye'nin büyük Beyi Arpad'ın dört oğlu vardı. İlki Tarkatzous, ikincisi İlelekh, üçüncüsü İoutotzas, dördüncüsü Zaltas.

Arpad'ın en büyük oğlu Tarkatzous'un Tebelis adlı bir oğlu ve ikinci oğlu İlelekh'in Ezelekh adlı bir oğlu ve üçüncü oğlu İoutotzas'ın şimdiki bey olan Phalitzis adlı bir oğlu ve dördüncü oğlu Zaltas'ın Taxis (Takhsis) adlı bir oğlu vardı.

Arpad'ın tüm oğulları öldü fakat torunları Palis, Tasis ve onların amcaoğlu Taxis (Takhsis) yaşıyorlar.

Tebelis öldü ve yakınlarda buraya Boultzous'un 'dostu' olarak gelen Türkiye'nin üçüncü Beyi ve Karçası Termatzous onun oğludur.

Karça Boultzous, Karça Kalis'in oğludur ve Kalis bir özel isimdir fakat Karça, kendisinden üstün olan Yula gibi bir ünvanıdır.²⁶

42. Babda:

"Selanik'ten (Thessalonika) Belgrat adlı şehrin bulunduğu Tuna Nehri'ne kadar hızlı adımlarla değil, rahat yürüyüşle gidilirse sekiz günlük mesafedir. Türkler Tuna Nehri'nin ötesinde Moravya arazisinde ayrıca da bu tarafında Tuna ile Sava Nehirleri arasında yaşarlar. Tuna Nehri'nin aşağı uzantısından itibaren, Distra'nın karşısında Peçenek Ülkesi uzanır ve buranın sakinleri, kışlasında 300 adamın konuşlandığı ve yıllık olarak yenilediği Hazar Şehri Sarkel'e kadarki bölgeyi denetlerler. Onlarda Sarkel "beyaz ev" anlamına gelir. Hazarlar İmparator Theophilus'tan kendileri için bu şehrin kurulmasını rica ettiklerinde, Kamaterus soyadlı spatharokandidat Petronas tarafından kurulmuştur. Çünkü Hazarların o zamanki Kağanı ve Beyi (pekh) bu aynı İmparator Theophilus'a elçiler göndermiş ve kendileri için Sarkel Şehri'nin yapılmasını istiham etmiştir. İmparator onların taleplerine karşılık vermiş ve onlara mezkûr spatharokandidat Petronas'ı İmparatorluk donanmasının savaş gemileriyle göndermiş ayrıca Paphlagonia kaptan başısının savaş gemilerini yollamıştır. Bu aynı Petronas, Kerson'a vardı ve savaş gemilerini Kerson'da bıraktı. Kendi adamlarını yük gemilerine bindirerek şehri inşa edeceği Don (Tanaïs) Nehri üzerindeki o yere gitti. Bu yerde şehri inşa için uygun taşlar bulunmadığından, bazı fırınlar yaptı ve içinde tuğlaları pişirdi. İrmaktaki küçük deniz kabuklarından harç yaparak bunlarla şehrin inşasını gerçekleştirdi. Şimdi bu mezkûr spatharokandidat Petronas, Sarkel Şehri'ni kurduktan sonra İmparator Theophilus'a gitti ve ona dedi: 'Eğer Kerson şehri ve Kerson'daki yerler üzerinde efendilik ve hâkimiyetini tamamlamayı, buraların elinden kayıp gitmemesini istiyorsan,

²⁶ De Administrando Imperio, s. 175, 177, 179.

kendi askeri valini ata ve onların başpiskoposlarına, zadegânına güvenme.’ Zira İmparator Theophilus’un zamanına kadar buraya gönderilmiş askeri vali yoktu. İdare şehrin babaları olarak adlananlarla birlikte sözde başpiskoposun ellerindeydi. İmparator Theophilus bu konuda, şöyle veya böyle askeri vali gönderilmesi üzerinde danıştı ve sonunda mahalli işlerde tecrübesiz olmayan birisi olarak mezkûr spatharokandidat Petronas’ın gönderilmesine aklı yattı ve böylece onu Protospatharius makamına yükselterek askeri vali olarak atadı. O zamanki başpiskopos ve herkesin ona itaat etmesi emriyle onu Kerson’a gönderdi. O zamandan günümüze Kerson’daki askeri valilerin buradan atanması kaide haline gelmiştir. Dolayısıyla Sarkel Şehri’nin inşası bu şekildedir. Tuna Nehri’nden adı geçen Sarkel 60 gündür. Aradaki bu toprakta birçok ırmak vardır. Bunların en büyük ikisi Dinyester ve Dinyeper’dir. Diğer ırmaklar; Syngoul, Hybyl, Almatai, Kouphis, Bogou ve başkalarıdır. Dinyeper Nehri’nin yukarı kısımlarında Ruslar yaşar ve bu ırmaktan aşağı gemilerle gelerek Romalılara ulaşırlar. Peçenek yurdu; Rusya’ya, Bosporus’a, Kerson’a, ta Sarat’a, Bourat’a ve 30 yere sahiptir. Tuna Nehri’nden sahil boyunca Dnyester Nehri’ne 120 mildir. Dinyester Nehri’nden Dinyeper Nehri’ne ‘altın sahil’ denilen 80 mildir. Dinyeper Nehri’nin ağız Adara’ya geldikten sonra, bir insanın geçmesinin bütünü imkânsız olduğu Nekropyyla adlı büyük bir körfez vardır. Dinyeper Nehri’nden Kerson’a 300 mildir. Aralarında Kersonluların tuz çıkarttığı bataklıklar ve limanlar vardır. Kerson ve Bosporus arasında Bölgeler’in şehirleri bulunur ve mesafe 300 mildir. Sonra Bosporus büyüklüğü dolayısıyla herkesin deniz olarak adlandırdığı Azak Gölü’nün ağızına gelir. Bu aynı Azak Denizi’ne pek çok ve büyük ırmaklar akar; kuzey tarafından üzerinden Rusların; Kara Bulgar, Hazaria ve Suriye’ye geldikleri Dinyeper Nehri akar. Bu aynı Azak Körfezi Dinyeper Nehri’nin yakınlarında bulunan Nekropyllerin karşısında, yaklaşık dört mil içinde durur, eskilerin ark kazdıkları, tüm Kerson memleketini, Bölgeler’inkini ve Bosporus memleketini çevreleyen, bin mil veya belki daha fazla bir alan kaplayan denizi içeri taşıdıkları yerde onlara katılır. Yılar geçtikçe bu ark tortu ile doldu ve büyük bir orman haline geldi. İçinde Peçeneklerin Kerson’a, Bosporus’a, Bölgeler’e geçtikleri iki yol vardır. Azak Gölü’nün doğu tarafına pek çok ırmak, Sarkel Şehri’nden akıp gelen Don Nehri ve Mersin balığı tuttıkları Kharkoul boşalır. Bunun yanında Bal, Bourlik, Çadır ve diğer pek çok ırmak vardır. Azak Gölü’nden Bourlik adlı bir haliç çıkar ve Bosporus’un olduğu yerde Karadeniz’e dökülür. Bosporus’un karşısında Tamatarkha adlı şehir vardır. Bu halicin boğazının genişliği 18 mildir. Bu 18 milin ortasında Atekh adlı büyük, alçak ada bulunur. Tamatarkha’dan sonra, ondan 18 ila 20 mil kadar ötede, Zichia ve Tamatarkha’yı bölen Oukrouch adlı bir ırmak vardır ve Oukrouch’dan üzerinde ırmak ile aynı adlı bir şehrin bulunduğu Nikopsis Irmağı’na kadar Zichia ülkesidir, mesafe 300 mildir. Zichia’nın ötesinde Papagia adlı ülke vardır. Papagia memleketinin ardında Kasakhia adlı ülke bulunur. Kasakhia’nın ötesinde Kafkas dağları vardır ve dağların arkasında Alania ülkesi bulunur. Zichia sahilinin açıklarında adalar, büyük olan ada ve üç ada bulunur. Zichililer tarafından otlak olarak kullanılmış ve onlarca inşa edilmiş adalar, Tourganirch,

*Tzarbaganin ve diğer bir ada sahile bunlardan daha yakındır. Spalaton Limanı'nda bir diğer ada ve Alan akınları sırasında Zichlilerin sığındığı Pteleai'de başka bir ada daha vardır. Zichia sınırından, yani Nikopsis Irmağı'ndan itibaren sahil bölgesi, Sotirioupolis Şehri'ne kadar Abasgia (Abhazy'a)'dır, burası 300 mildir.*²⁷

Sonuç

Birçok kavim ve değişik coğrafyalarda cereyan eden Türk tarihinin X. asır Balkanlar kesiti ile bazı şehir ve bölgelerin teşekkülü için ehemmiyet taşıyan ve tahtta bulunan bir imparatorun yazdığı De Administrando Imperio önemli Grek kaynaklarındandır. Konstantinos Porphyrogenetos eserinde, Bizans İmparatorluğu sınırları dışındaki unsurların dünü, bugünü hakkında bilgiler verirken; satırlar arasında birikimlerini konuşurarak imparator adayı oğluna nasihat etmekte, devlet idaresinin ve gelecekteki Bizans dış politikasının olması gereken ana noktalarını ortaya koymaktadır. Bu sebeple, De Administrando Imperio, X. yüzyıl Avrupa özellikle Balkan coğrafyasını bir imparatorun kaleminden öğrenme ve anlama imkânı vermektedir.²⁸

Kaynaklar

CHARLES, Diehl: *Bizans İmparatorluğunun Tarihi* (Türkçe Trc. A. Gökçe Bozkurt), İlgı Yayınları, İstanbul 2006.

KOÇAK, Fatma: "De Administrando Imperio ve Türk Tarihi Açısından Önemi", *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 2, Sayı: 1, 2017.

KURAT, Akdes Nimet: *Peçenek Tarihi*, İstanbul 1937.

LÁSZLÓ, Gy.: *The Magyars, Their Life And Civilisation*, Budapest (Corvina) 1996.

MORAVCİK, Gyula: *Türk Tarihinin Bizans Kaynakları*, (Türkçe Trc. Hüseyin Namık Orkun), Ankara 1938.

MORAVCİK, Gyula: *Byzantinoturcica I*, Berlin 1958.

OSTROGORSKY, Georgiy: *Bizans Devleti Tarihi*, (Türkçe Trc. F. Işıltan), Ankara 1986.

PORPHYROGENİTUS, Constantinus: *De Cerimoniis Aulae Byzantinae Libri* (Nşr. I.I. Reiske), Bonnae 1829-1830.

PORPHYROGENİTUS, Constantinus: *De Administrando Imperio*, (Nşr. J. Bekker), Bonnae 1840.

PORPHYROGENİTUS, Constantine: *De Administrando Imperio*, (Ed. Gyula Moravcik, İngilizce Trc. Romilly James Heald Jenkins), Washington 1967.

²⁷ *De Administrando Imperio*, s. 183, 185, 187, 189.

²⁸ Metinler hususunda yardımlarını esirgemeyen Sayın Kürşat Yıldırım'a teşekkür ederim. Aynı konu 2017 yılında Fatma Koçak tarafından da ele alınmıştır. Fatma Koçak, "De Administrando Imperio ve Türk Tarihi Açısından Önemi", *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 2, Sayı: 1, 2017, s. 48-74.

